

№ 02 (499)
Студзень 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Будучыня: спадчына, мова, моладзь –** стар. 2 і 3
- **Ушанаванне: канфэрэнцыя памяці А. Сапунова –** стар. 3
- **Традыцыі: як рыхтаваліся да Калядаў –** стар. 2 і 6

Калядуюць беларусы Прыбайкалля

На тым тыдні

✓ **9 студзеня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адбылося **адкрыццё праекта «Мадэль Ані»** Ганны Балаш, які выяўляе асабістую прастору аўтара. У экспазіцыі прадстаўлены інсталяцыі з аб'ектаў, жывапісу, графічных аркушаў і аўтарскіх лялек.
Выстаўка будзе працаваць да 2 лютага.

✓ **10 студзеня** ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі распачала працу **выстаўка па выніках пленэра «У пошуках Атлантыды. Параф'янава»**.

Дзявяты мастацкі пленэр «У пошуках Атлантыды» праходзіў летась з 16 па 23 чэрвеня ў вёсцы Параф'янава Докшыцкага раёна. Беларускія мастакі натхніліся тутэйшымі краявідамі, помнікамі культуры, знаёміліся з гісторыяй цудоўнага кутка Паазер'я. Удзел прымалі Наталля Белавакая, Юлія Гайдукіна, Вольга Наскова, Васіль Пяшкун, Маша Пяшкун, Ганна Сілівончык, Кацярына Мяснікова, Людміла Аляксандрава, Святлана Баранкоўская, Валерыя Белы, Уладзімір Вальноў, Юрый Платонаў, Эдуард Рэуцкі, Наталля Каржыцкая, Андрэй Міхайлаў, Сяргей Рабцэвіч, Вольга Якубоўская, Дзмітрый Булгак, Інга Карашкевіч, Валерыя Шчасны, Алена Глушчонак, Іна Мацвяйчук, Яўген Ліпскі.

Пленэры «У пошуках Атлантыды» з 2005-га штогод праходзяць у гістарычных мястэчках Паазер'я («КГ» няраз пісала пра іх). Мастакі знаёмяцца з культурнымі каштоўнасцямі рэгіёну, асэнсоўваюць і перадаюць іх на сваіх творах.

Выстаўку можна наведаць да 2 лютага.

✓ **3 10 студзеня** ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь экспануецца **выстаўка «Роберт Генін. У пошуках раю»**, на якой прадстаўлены цыкл аўталітаграфіяў «Кампазіцыі з фігурамі» (1912), перададзены ў дар музею Марынай і Аляксеем Радзівонавымі ў 2012 годзе, а таксама працы, створаныя мастаком пад час яго падарожжа на востраў Балі ў 1926 годзе.

Да выстаўкі А. Радзівонаў падрыхтаваў каталог, дзе падрабязна разглядаецца «балійскі» перыяд творчасці Геніна. Там прадстаўлены больш за 100 працаў, большасць з якіх публікуецца ўпершыню.

Выстаўка будзе працаваць да 3 лютага.

✓ **10 студзеня** ў мінскай Галерэі сучаснага мастацтва «Ў» Юра Шуст прадставіў інтэрпрэтацыю паказанага ў 2012 годзе ў Генце (Бельгія) праекта «Паўтор» – персанальную выстаўку «**Рэквіем па Новым Годзе**», якую можна наведаць да 2 лютага.

Калядкі ў Іркуцку

Пад час навагодніх святаў Іркуцкае гарадское грамадскае аб'яднанне «Молодёжный клуб «Крывічы»» запрасіла ўсіх ахвочых на «Калядныя вячоркі», дзе ўзгадвалі і ўзнаўлялі старажытныя традыцыйныя абрады беларусаў.

Так, 28 снежня ў іркуцкай сядзібе Усачова правялі абрад «Жаніцьба Цярэшкі», які быў распаўсюджаны на тэрыторыі Віцебскай, Мінскай, Магілёўскай, Гродзенскай, Смаленскай і

Пскоўскай абласцей, і яшчэ да пачатку ХХ стагоддзя з'яўляўся абавязковым у калядным цыкле. Сёння гэты абрад сустракаецца рэдка, але іркуцкія беларусы праводзяць яго рэгулярна.

Сам абрад праходзіў у гульнёвай форме і пад час яго ўтвараліся не толькі «пажэненыя» танцавальныя пары: здараліся выпадкі, калі ўдзельнікі абраду на самроч потым бралі шлюб. Сёлета люду сабралася каля 50 чалавек. «Пажанілі» 18 параў, тых, хто стала

танчыў у адных і тых жа парах. Выконвалі «Лявоніху», «Падгорную», «Лысага», «Матлёт», «Агату» і інш. Спявалі фальклорныя гурты «Крывічы» і «Званочки». Было весела, жартаўліва і па-сяброўску шчыра.

7 студзеня ў гарадскім Музычным каледжы прайшлі «Беларускія Каляды – 2014», зладжаныя Рэгіянальнай грамадскай арганізацыяй «Іркуцкое товарищество Белорусской культуры имени Я.Д. Черского». Пад час свята адбыўся канцэрт з удзелам іркуцкіх беларускіх калектываў: выступілі ансамбль аўтэнтчнай песні «Крывічы», фальклорны ансамбль «Ленушка»,

дзіцячы ансамбль аўтэнтчнай песні «Званочки», дзіцячы калектыв «Рушнічок» з беларускай вёскі Тургенеўка. Былі і госці-дудары: Зміцер Крэчэта (музыка з Краснаярска) і Яўген Барышнікаў (бард і дудар з Мінска). Пасля асноўнага мерапрыемства ўсе ахвочыя прынялі ўдзел у танцавальнай гадзіне, дзе змаглі навучыцца побытавым і сярэднявечным беларускім народным танцам.

Алег РУДАКОЎ,
г. Іркуцк (Расія)
Фота Волі ГАЛАНВАЙ

Новы нумар як свята

Вілейскія аматары гісторыі адзначылі калядныя свята новым нумарам бюлетэня – краязнаўчага выдання «Волат», з першай старонкі якога чытачу нагадваюць пра 150-гадовы юбілей паўстання 1863 года. Гэтай тэме ў нумары прысвечаны некалькі матэрыялаў, але ёсць і іншыя, не менш цікавыя тэксты: «Яшчэ адзін здымак Іллянскай капліцы»; «Падводзім вынікі святкавання юбілею паўстання 1863 г.»; «Традыцыя забівання вепрука на Каляды»; «Ангельска-беларускі першадрукар»; «Пра народныя назвы зорак: «Бальшыя Калёсы»», «Патрыёт з Вялейшчыны, які ахвяраваў жыццём радзіме»; «Вёска, якая пры любой уладзе заўсёды была на мяжы»; «Выбітны мастак родам з Куранца»; «Пашкодзаны крыж паўстанцам на Мядзельшчыне»; «Паўстанец перажыў імперыю, супраць якой змагаўся»; «Пра другое выданне кнігі «Падзеі паўстання на Вялейшчыне»».

Аляксей Лужынскі (адзін са стваральнікаў «Волата») падзяліўся планами-тэмамі

на 2014 год: «Плануем асвяціць тэмы 220-годдзя паўстання Касцюшкі, 600-й гадавіны бітвы пад Воршай. І, канешне ж, працягнем знаёміць вілейчукоў з мясцовай гісторыяй».

Атрымаць апошні нумар «Волата» можа любы ахвочы: спампаваць з сайта vialejka.info ці прыдбаць папярэную версію праз пошту. Каб здзейсніць апошняе, неабходна даслаць ліст на электронны адрас volat2009@gmail.com

альбо патэлефанаваць на нумар +375 29 567 50 70 і замовіць. На сайце таксама

можна спампаваць і папярэднія нумары краязнаўчага выдання.

Прапануем чытачам «Краязнаўчай газеты» адну з публікацый свежага нумара «Волата». Спадзяемся, яна прыдасца тым, хто цікавіцца традыцыйным побытам беларусаў. А некаму, можа, прыдасца і з практычнага боку.

Паводле інфармацыі выдаўцоў

За дзесяць гадоў свайго існавання «Краязнаўчая газета» стала сапраўдным аб'яднаўчым цэнтрам для апантаных людзей, якія не проста цікавяцца гісторыяй і культурай свайго Бацькаўшчыны, але і прыкладаюць немалыя намаганні для ўмацавання гэтай культуры. На сваіх старонках газета ўздзімае праблемы, якія, у большасці свайго, прыводзяць чытача да роздуму над важным пытаннем: хто мы – насельніцтва ці народ?

Насельніцтва – гэта людзі, якія жывуць на пэўнай тэрыторыі і ў якіх няма агульнай спадчыны або адсутнічае цікаўнасць да яе. Адсюль – нявызначанасць, лёгкае прыняцце чужых ідэяў, прыныпаў жыцця і нават чужой веры. Жыве сабе чалавек, можа нават сходзіць калінікалі ў царкву: на Вялікдзень – пірагі асвяціць, на Хрышчэнне – вады набраць, літры тры, не менш. Не, ён не будзе яе ўжываць, проста няхай стаіць за шафай. А калі з'явіцца з чужых краёў прапаведнік, «сведка» ці «відавочца», раздасць глянцавыя кніжкі з дагматамі свайго веры – і такі чалавек на раздарожжы. Ні ведаў, ні перакананняў, ні адказнасці перад продкамі, павагі да пройдзенага імя жыццёвага шляху. Насельніцтва – адно слова.

Народ жа – гэта таксама людзі, але аб'яднаны адзінай гісторыяй, верай, мовай, культурай, што складае аснову духоўна-маральных каштоўнасцяў, ідэйнай скіраванасці і, калі хочаце, сапраўдных патрыятычных пачуццяў. Менавіта тых пачуццяў, якія даюць чалавеку падсвядомае замілаванне і роднай мовай, і матчынай песняй, і тым прыродным асяроддзем, якое ў агульным комплексе пачуццяў нараджае ў сэрцы радкі: «Мой родны кут, як ты мне мілы!». Менавіта гэты і ёсць патрыятызм. Ён не патрабуе ні размахвання лозунгамі, ні пустых словаў. У яго аснове разуменне гістарычнай велічы свайго народа, прыгажосці яго культуры, глыбіні традыцый, якія не выводзяць чалавека на ўзровень пагардлівага самаўзвышэння над народамі, а даюць яму асэнсаваную павагу і да іншых культур.

Любоў да Радзімы нараджаецца ў сям'і і мацуецца ў грамадскім асяродку, цэнтрам якога з'яўляецца школа. Як вялікая рака напаўняецца ручайнікамі з чыстых крыніцаў, так і вялікая

любоў жывіцца радаснымі пачуццямі сямейных узаемаадносін, чыстымі вобразамі, народжанымі ў дзяцінстве. Покуць, з якой пачынаецца прыгажосць хаты і якая нябачнымі шляхамі выводзіць нашыя думы ў Вечнасць. Маці – малітоўніца і нястомная працаўніца, у вечным сваім клопаце схіленая то над калыскай, то над шыццём, то над дзяжой. Бацька – паважны, мудры, строгі. Ён ведае адказы на ўсе пытанні, ён самы смелы і дужы, ён усё ўмее. Дзяды і бабулі – сама любоў, з гасцінцамі і замілаванымі пахвальбамі. Калі яны адыходзяць у Вечнасць, то нават любімая настаўніца не можа пераканаць цябе, што Бога няма. Бо калі Яго няма, то ты больш не пабачыш гэтых напоўненых невыказнай любоўю вачэй. А калі Ён ёсць, то смерці няма! Як радасна жыць, ведаючы гэты Жыць у малітоўным адзінстве роду, дбаючы пра сваю сям'ю, пра маленькую радзіму і вялікую Бацькаўшчыну.

На базе Вілейскай гімназіі № 2 працуе інавацыйная пляцоўка Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь «Укараненне мадэлі ўзаемадзеяння сям'і і ўстановы адукацыі ў сучасным сацыякультурным ася-

роддзі». У рамках праекта дзедзі разам з бацькамі і настаўнікамі вядуць вялікую краязнаўчую працу. Штогод арганізуецца гістарычны і этнаграфічныя экспедыцыі, вывучаюцца сямейная і каляндарная абраднасць, мясцовыя народныя традыцыі, гісторыя, духоўныя і культурныя каштоўнасці хрысціянскіх святых, жыццё знакамітых людзей. Адным са значных накірункаў краязнаўства мы лічым вывучэнне аса-

налізмам і народнай вытанчанасцю грае на іх. Зараз майстра жыве на хутары Барок, што ў Валожынскім раёне. Сам пабудоваў аграгаспадар, адкрыў музей народных інструментаў, стварыў батлейку, вядзе актыўнае творчае жыццё. Алесь Лось з дапамогай Алесі Сівохінай паказаў вучням і настаўнікам цудоўную музычную праграму: гучалі дуда і скрыпка, цымбалы і гармонік, адмыслова выводзячы вілейскую польку і даўгінаўскую кадрылю, іжанскі вальс і мацькаўскую падыспань. Людзям сталым было падоранае вяртанне ў маладосць з заліхвацкімі вясковымі танцамі, а маладым – адкрыццё новых старонак традыцыйнай спадчыны, якая варта таго, каб яе шанавалі, зберагалі і перадавалі новым пакаленням.

На базе гімназіі праведзены семінар з прадстаўнічай дэлегацыяй педагогічных работнікаў Калінінградскай вобласці. Госці азнаёміліся з установай, набылі зборнік матэрыялаў з досведу яе працы, выпушчаны ў 2013 годзе выдавецтвам Мінскага абласнога інстытута развіцця адукацыі, сталі ўдзельнікамі майстар-класаў па народных танцах і спевах. Калегі высока ацанілі многія накірункі выхаваўчай працы, але больш за ўсё іх уразіла краязнаўства. Яшчэ больш узнёслымі былі іх водгукі пасля наведвання музея Першай сусветнай вайны ў вёсцы Заброддзе, створанага асабістымі намаганнямі Валянціны і Барыса Цітовічаў.

На старонках «Краязнаўчай газеты» не раз друкаваліся нашыя матэрыялы. Педагогічны калектыў, вучні і бацькі Вілейскай гімназіі № 2 шчыра ўдзячны Беларускаму фонду культуры і асабіста Уладзіміру Гілепу за магчымасць творчага супрацоўніцтва, за актыўную пазіцыю рэдакцыі і проста за тое, што ў нашай краіне існуе такое выданне, якое паслядоўна і лагічна (500 нумароў!) сцвярджае, што мы не насельніцтва, а народ, беларускі народ! Мы дбаем пра будучыню дзяржавы, выхоўваючы ў нашых дзецях сапраўдны патрыятызм праз цікаўнасць да гісторыі і культуры свайго народа.

Мікалай ІВАНЕНКА,
намеснік дырэктара
Вілейскай гімназіі № 2
па вучэбнай працы

Мы – народ беларускі!

Фальклорны гурт «Чабарок»

бістых родаў. Гімназісты складаюць радавод, збіраюць цікавыя матэрыялы з гісторыі сваіх сем'яў, рыхтуюць спецыяльныя праекты і прадстаўляюць іх сваім настаўнікам, сябрам і бацькам на вечарынах памяці, якія праводзяцца ў гімназіі. Пішучца грунтоўна навукова-даследчыя працы. Па адной з іх праведзеная рэканструкцыя касцюмаў Вілейскага строю, у якія цяпер апранаюцца ўдзельнікі фальклорнага гурта «Чабарок», дыпламанта рэспубліканскага фестывалю «Берагіня».

Нядаўна ў гімназіі прайшла творчая сустрэча з Алесем Ласём, які вырабляе народныя музычныя інструменты і адмыслова, з вялікім прафесія-

(Працяг на стар. 6)

**А мову ледзь не затапталі,
І асмялі, як раней.
А вы ў народа запыталі
Якая мова нам радней?**

П. Панчанка

Беларуская мова – мова, якую эксперты-філолагі прызналі адной з самых мілагучных еўрапейскіх моваў. Чаму ж тады самі беларусы не размаўляюць на ёй? На жаль, сёння ў беларускім грамадстве існуе дрэнная тэндэнцыя – непавага да сваіх традыцыяў, у тым ліку і да мовы як самай важнай традыцыі для кожнага народа. Непавага да «свайго» замацавалася яшчэ за савецкім часам, калі пасля невялічкага культурнага пад'ёму – перыяду беларусізацыі – адбыліся масавыя сталінскія рэпрэсіі і цкаванні беларускай эліты. У выніку 90 % яе было вынішчана. Далей адбылася фактычна татальная русіфікацыя, насаджанне непавагі беларусаў да саміх сябе. Але як б ні стараліся савецкія ўлады русіфікаваць беларусаў, беларуская мова стала афіцыйнай моваю новай дзяржавы пасля распаду СССР – Рэспублікі Беларусь.

Ці ёсць будучыня ў беларускай мовы?

З болей у душы варта адзначыць, што савецкія традыцыі ўжо ў незалежнай беларускай дзяржаве працягваюць панаваць. Нягледзячы на афіцыйны статус беларускай мовы ў дзяржаве, многія людзі (у тым ліку і чыноўнікі) карыстаюцца правам двухмоўя, што на практыцы адбываецца як чарговая хваля русіфікацыі.

І ў сувязі з такой сітуацыяй варта паставіць лагічнае пытанне: *ці ёсць будучыня ў беларускай мовы? ці будучы на ёй размаўляць шырокія слаі беларускага грамадства?*

Трэба падкрэсліць, што дваццаць гадоў беларускай незалежнасці не прайшлі марна. Сёння выдаюцца газе-

ты, часопісы, вясчаюцца праграмы па радыё і тэлебачанні на беларускай мове. Вядома, гэта не было яшчэ масавага характару, але станючыя зрухі ёсць! У нашай краіне ўсё ж такі працуюць гімназіі і школы з беларускамоўным навучаннем. Упершыню беларускі горад загаварыў па-беларуску, бо спрадвечна большасць гараджанаў не былі беларусамі (яўрэі, палякі, рускія складалі большасць). **Самая станючая з'ява сёння – інтарэс да беларускіх традыцыяў і гісторыі маладога пакалення!!!** Знаёмства з роднай гісторыяй і традыцыйнай культурай дае ўсведамленне моладзі аб паўнаважнасці і непаўторнасці беларускага на-

рода, адрознага ад суседзяў, як з захаду, так і з усходу. Музыкаў, якія спяваюць па-беларуску, слухаюць нават тыя, хто ніколі ў жыцці не спрабаваў размаўляць на роднай мове.

Малады чалавек, які размаўляе штодзённа на роднай мове і не цураецца свайго, – гэта сённяшня беларуская рэчаіснасць! Ці мог хто-небудзь уявіць такое за савецкім часам? Сёння тысячы людзей рознага ўзросту карыстаюцца беларускай мовай у сям'і, на працы, у крамах.

З гэтага можна зрабіць выснову: будучыня ў беларускай мовы і агулам у нашай культуры ёсць! Дык будзем жа рабіць так, як заклікаў класік беларускай літаратуры Францішак Багушэвіч: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмерлі!» Будзьма беларусамі!

Аляксандр
КРЫЖЭВІЧ,
навуковы супрацоўнік
Крычаўскага
гістарычнага музея

Канферэнцыя памяці даследчыка Сапунова

Напрыканцы снежня ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна адбылася рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя «Кніжнае наследие А.П. Сапунова», прымеркаваная да юбілеяў выхаду ў свет выданняў краязнаўчы «Витебская старина» (т. 1, 1883) і «Река Западная Двина» (1893).

Арганізатарамі канферэнцыі з'яўляюцца Віцебская абласная бібліятэка, Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава, Віцебскі абласны краязнаўчы музей, Дзяржаўная ўстанова юстыцыі Віцебскага аблвыканкама, Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. Бралі ўдзел больш за 70 прадстаўнікоў з Беларусі, Расіі, Украіны і Польшчы. Сярод іх прафесары, кандыдаты навук, дацэнты, магистры, навуковыя супрацоўнікі, музейныя, архіўныя і бібліятэчныя работнікі, выкладчыкі вышэйшых навучальных устаноў, аспіранты і студэнты.

Адкрыў мерапрыемства дырэктар бібліятэкі Аляксандр Сёмкін, які адзначыў, што рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя праходзіць у абласной бібліятэцы ўпершыню. З прывітальным словам выступіў дырэктар краязнаўчага музея Глеб Савіцкі.

На пленарным пасяджэнні былі заслуханыя даклады краязнаўцы, старшыні Віцебскага краязнаўчага фонду імя А.П. Сапунова Аркадзя Падліпскага, архівіста навукова-

га выкарыстання і публікацыі дакументаў Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці Вольгі Белавусавай, намесніка дырэктара па навуцы Віцебскага абласнога краязнаўчага музея Валерыя Шышанава, загадчыка аддзела краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі Віцебскай абласной бібліятэкі Анжалікі Ганчаровай. Гэтыя даклады асвятлялі розныя бакі біяграфіі Аляксея Парфёнавіча Сапунова, яго даследчай і выдавецкай дзейнасці, распавядалі пра яго паслядоўнікаў і калегаў.

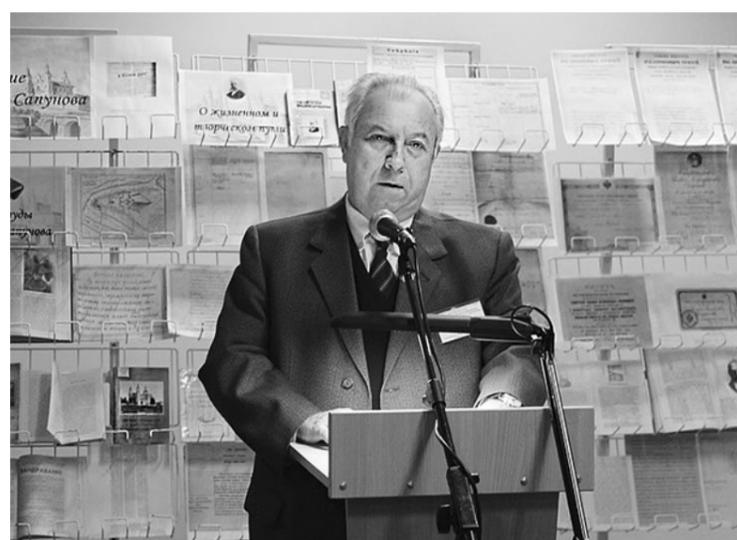
А. Дулаў

Далей пасяджэнні канферэнцыі праходзілі па 4 секцыях: «Жыццё і даследчая дзейнасць А.П. Сапунова», «Гісторыя і культура Падзвіння (ад старажытнасці да сучаснасці)», «Гісторыя краязнаўства. Бібліятэчна-бібліяграфічнае і музейнае краязнаўства. Экскурсійная справа», «Крыніцы па гісторыі Падзвіння. Царкоўнае краязнаўства». На пасяджэннях секцыяў было заслухана каля 30 навуковых дакладаў, кожны з якіх выклікаў вялікую цікавасць у аўдыторыі. Па некаторых дакладах узнікла зацікаўленае абмеркаванне, у выніку з'явіліся прапановы аб новых сумесных праектах.

Для ўдзельнікаў канферэнцыі была арганізаваная выстаўка «Кніжнае наследие А.П. Сапу-

Нашы віншаванні

Рэдкалегія і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты», а таксама Рада ГА «Беларускі фонд культуры» віншуюць свайго даўняга сябра пісьменніка Андрэя Міхайлавіча ФЕДАРЭНКУ з 50-годдзем з дня нараджэння. Творца добра вядомы не толькі прыгодніцкімі творами, ён часта звяртаецца да лёсаў землякоў і адметнасці розных рэгіёнаў краіны, абавіраецца на згадкі пра сваю радзіму – Мазыршчыну. Зычымы Андрэю Міхайлавічу моцнага здароўя, поспехаў ды спаўнення задуманага, чакаем новых твораў пра сучаснасць і мінуўшчыну нашай Радзімы.

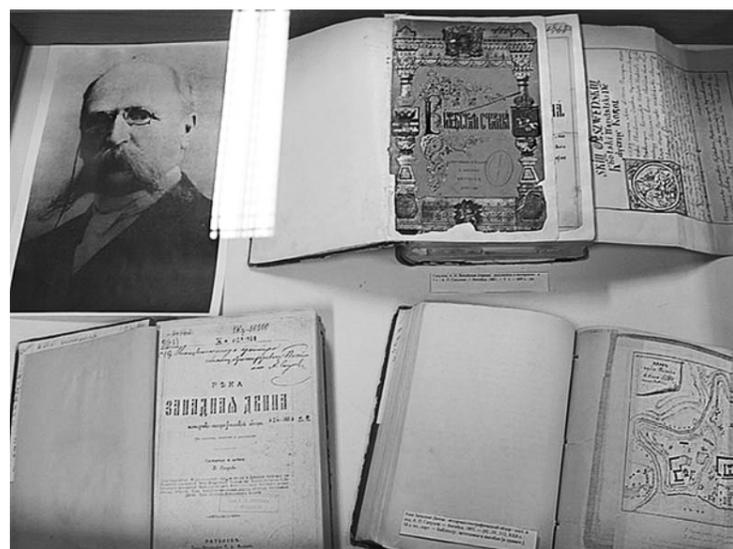
Выступае А. Падліпскі

нова», дзе прадстаўленыя ўнікальныя дакументы з фондаў абласных

бібліятэкі, архіва і краязнаўчага музея.

Канферэнцыя «Кніжнае наследие А.П. Сапунова» прайшла плённа і была высока ацэнена яе ўдзельнікамі. Правядзенне яе дазволіла ўдакладніць некаторыя факты з жыцця і дзейнасці выдатнай асобы, выявіць забытыя імёны ў гісторыі Віцебска і Падзвіння, абмяняцца досведам. Сёлетня ж плануецца выданне зборніка матэрыялаў канферэнцыі.

Надзея КАСТУНОВА,
галоўны бібліяграф аддзела
краязнаўчай літаратуры і
бібліяграфіі Віцебскай абласной
бібліятэкі імя У.І. Леніна
Фота Кацярыны ЯСКЕВІЧ

А. Сёмкін

Г. Савіцкі

Пад дэвізам «Свято мінуўшчыны» Анатоль Бутэвіч выпускаў з-пад свайго няўтомнага пяра чарговую кнігу – дакументальную частку рамана «Каралева не здраджвала каралю, або Каралеўскае шлюбаванне ў Новагародку». Шукаць яе трэба ў кнігарнях пад назваю «Паміж Княствам і Каронай». Хочаце верце, а калі не хочаце верыць мне – набудзьце гэтую кнігу і ўпэўніцеся – яна ўяўляе «энцыклапедыю» ці падрабязны даведнік аб усіх каралях, вялікіх князях, царах, ханах, біскупках, ваяводах, якія так ці інакш «засвяціліся» ў нашым Вялікім Княстве Літоўскім, і пра шмат іншага з гісторыі ВКЛ і Рэчы Паспалітай.

Кніга выйшла напрыканцы 2013 года ў Выдавецкім доме «Звязда».

Як чалавеку, з юнацтва захопленаму гісторыяй, мне было цікава з розных крыніцаў вышукваць даты жыццяў і дзяржаўнага кіравання «царскіх асобаў», спачатку з мэтай здзівіць настаўнікаў «глыбінёю сваіх гістарычных ведаў». Потым гэта стала звычайка, якая дапамагала замацаванню ў памяці многіх гістарычных падзей, а за імі перыядаў і эпох. Пад час здачы іспытаў ва ўніверсітэце дастаткова было ўгадаць даты жыцця той ці іншай гістарычнай

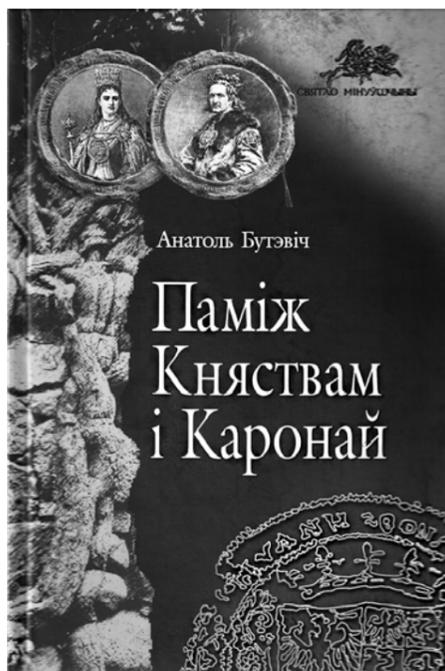
Ад Крэва да Кракава

**запрашае зрабіць гістарычнае падарожжа
пісьменнік Анатоль Бутэвіч**

персоны, як умомант у памяці аднаўляліся асноўныя гістарычныя падзеі таго часу. Мой вопыт вывучэння айчыннай (і не толькі) гісторыі намнога абцяжарвала адсутнасць адзінага даведніка, якім усіх нас парадаваў А. Бутэвіч.

Я наўмысна называю кнігу «Паміж Княствам і Каронай» даведнікам і тым самым падкрэсліваю, што яна дае магчымасць вывучаць айчынную гісторыю праз храналагічны паказальнік і персаніфікаваны час, што само па сабе з'яўляецца ўнікальным у беларускай гістарыяграфіі. Толькі гэтага дастаткова, каб назваць кнігу А. Бутэвіча важкім унёскам і ў беларускае краязнаўства. І што самае мо галоўнае, аўтар імкнецца «ачалавечыць» сухія факты і падзеі, расшыфраваць даты, знайсці зямельны матэрыял, які чытаецца з цікавасцю. Насычае ён кнігу рознымі гістарычнымі паданнямі і легендамі, што дапамагае чытачу лягчэй засвойваць матэрыял. Шмат што з напісанага згадваецца ўпершыню.

Даследчык і пісьменнік А. Бутэвіч не спыняецца на персаніфікацыі часоў

ВКЛ, яго даследчыцкі і пісьменніцкі інтарэс заводзіць чытача не толькі ў цяжкапрапазныя нетры эпохі вялікіх князёў Ягайлы і Вітаўта («Ад Крэва да Кракава»), але і ў казачна-былінную найцікавейшую гісторыю адразу некалькіх краінаў Еўропы.

Не робіць Анатоль Іванавіч сакрэту і з таго, што штуршком для напісання гэтай кнігі з'явілася ўжо вядомая яго праца над раманам «Каралева не здраджвала каралю», і нават называе яе другой дакументальнай часткай рамана, гэтакім «факталагічным пацвярджэннем тых высноў, разваг, дапушчэнняў, што ў мастацкай форме асэнсоўваюць адзін з найцікавых перыядаў з гісторыі нашай дзяржавы» (з уступнага слова аўтара да кнігі «Паміж Княствам і Каронай»). Можна, і не трэба Анатолю Іванавічу ставіць знак роўнасці паміж дэтэктыўным раманам (хаця і зробленым на дасканалым гістарычным грунце) і «энцыклапедычнай» важкасцю хронікі часоў ВКЛ, нават калі яна падсвечаная эмацыянальна.

Карацей, карысьць кнігі «Паміж Княствам і Каронай» бяспрэчная. У першую чаргу як крыніца ведаў па гісторыі нашай краіны, якая з аднаго боку жудасна крывава, а з другога – казачна прыгожая. Калі азнаёміцца з ёю – ніколі не забудзецца!

Уладзімір
ГЛЕП

Славуторыя людзі Капыльшчыны

НАХМАНОВІЧ Аляксандр Львовіч (15.10.1924, в. Пузава [цяпер Вясе́лае] Капыльскага р-на Мінскай вобл. – 14.05.1996, Казахстан), казахскі спецыяліст і кіраўнік у галіне сельскай гаспадаркі, заснавальнік шэрагу аграрных вытворчасцяў, грамадскі дзеяч. Герой Сацыялістычнай Працы (1966), кандыдат эканамічных навук (1970).

У 1942 г. скончыў Дзямбульскі тэхнікум і атрымаў дыплом бухгалтара. У 1964 г. завочна скончыў Казахскі дзяржаўны сельскагаспадарчы інстытут (агранамічны факультэт).

У 1935 г. сям'я Нахмановічаў была выслана з Беларусі ў Казахстан. Скончыўшы сямігодку, пачаў працаваць прычэпшчыкам, а з 1938 г. рахункаводам Дзямбульскага буракасаўгаса.

У лістападзе 1942 г. быў прызваны ў Чырвоную Армію і накіраваны на фронт. Старшына А. Нахмановіч у складзе 1-га Беларускага фронту камандаваў узводам палкавой разведкі. Пры вызваленні Беларусі на рацэ Сож каля г. Слаўгарада атрымаў трэцяе і самае цяжкае раненне, лячыўся ў шпіталі. Лічыўся загінулым, родныя ў канцы 1943 г. атрымалі пахаронку.

Пасля дэмабілізацыі вярнуўся ў Дзямбульскі буракасаўгас, працаваў рахункаводам. Быў абраны

Працяг тэмы. Папярэднія публікацыі ў №№ 45, 46, 48 за 2013 г.

старшынёй калгаса імя ХХІІ партз'езда Дзямбульскага раёна, які стаў адным з самых перадавых у Казахстане. Затым быў накіраваны ў калгас «Працоўны араты» Свядлоўскага раёна,

які таксама вывеў у перадавыя.

У 1970 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Эканоміка, арганізацыя і планаванне сельскагаспадарчай вытворчасці». У 1972 г. прызначаны начальнікам Дзямбульскага абласнога ўпраўлення сельскай гаспадаркі, але ў 1975-м зноў вярнуўся ў калгас «Працоўны араты», дзе працаваў да 1992 г.

Аўтар брашураў «Агрэхніка высокіх ураджаяў цукровых буракоў» (1963; у сааўт.), «Калгас «Працоўны араты»» (1967) і шэрагу іншых публікацыяў.

Тройчы выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета

Казахскай ССР (7, 9 і 10-га скліканняў), быў дэлегатам ХХV і ХХVІІ з'ездаў КПСС, дэлегатам ІІ і ІV Усесаюзных з'ездаў калгаснікаў.

Узнагароджаны ордэнамі Леніна, Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Айчыннай вайны І ступені, Чырвонай Зоркі, Дружбы народаў, медалямі.

У Туймекенце (Байзакскі раён Казахстана) Дом культуры носіць імя Аляксандра Нахмановіча.

РОДЧАНКА Віктар Віктаравіч (23.02.1945, в. Покрышава Слуцкага р-на Мінскай вобл. – 12.06.2006, г. Жукоўскі Маскоўскай вобл.), расійскі вучоны ў галіне ўстойлівасці і кіравальнасці самалётаў і мадэлявання палёту. Кандыдат тэхнічных навук (1977), старшы навуковы супрацоўнік (1978), лаўрэат Прэміі Савета Міністраў СССР (1987), член Амерыканскага Інстытута аэранаўтыкі і астранаўтыкі (2000).

Дзяцінства прайшло ў м. Цімкавічы. Тут у 1958 г. скончыў 7 класаў Цімкавіцкай сярэдняй школы. З 1958 па 1961 г. быў выхаванцам музычнага ўзвода вайскавай часці г. Слуцка і адначасова вучыўся ў вясчэрняй сярэдняй школе рабочай моладзі № 1 г. Слуцка, якую скончыў у 1961 г. з залатым медалём.

У 1967 г. скончыў факультэт аэрамаханікі і лятальнай тэхнікі Маскоўскага фізіка-тэхнічнага інсты-

тута па спецыяльнасці «аэрадынаміка і трываласць» з прысваеннем кваліфікацыі «інжынер-фізік».

З 1965 г. студэнтам пачаў працаваць у Цэнтральным аэрагідрадынамічным інстытуце імя прафесара М.Я. Жукоўскага (ЦАГИ) у аддзяленні «Дынаміка палёту і сістэмаў кіравання» (НДА-15), далейшая працоўная і навуковая дзейнасць звязана з гэтай установай: у 1967–1978 г. – інжынер, старшы інжынер, вядучы інжынер, у 1978–2006 г. – начальнік сектара «Крытэрыі кіравальнасці і эксперымен-

ры кіравальнасці, якія ўлічваюць асаблівасці сучасных самалётаў, распрацаваў метады і крытэры ацэнкі якасці выпрабаванняў на стэндах і трэнажорах візуальнай абстаноўкі, загрузкі рычагоў кіравання, перагрузак і вуглавых паскарэнняў. Яго даследаванні праводзіліся ў рамках стварэння, мадэрнізацыі розных тыпаў самалётаў, пілатажных стэндаў, авіяцыйных трэнажораў і падрыхтоўкі шэрагу галіновых нарматыўных дакументаў.

Аўтар звыш 70-і навуковых публікацыяў, 4-х вынаходніцтваў. Выдаў манаграфію «Лётчык як ды-

тальныя даследаванні на пілатажных стэндах» (НДА-15 ЦАГИ). З 1980 г. па сумяшчальніцтве быў загадчыкам лабараторыі Маскоўскага авіяцыйнага інстытута (МАІ).

В. Родчанка зрабіў значны ўклад у развіццё тэорыі ручнога кіравання лятальнымі апаратамі і прычэпаў мадэлявання палёту, прапанаваў новыя крытэ-

намічная сістэма» (1992; у сааўт.).

Па кантрактах з ЗША, Вялікабрытаніяй і Швецыяй быў кіраўніком даследаванняў, вынікі якіх атрымалі міжнароднае прызнанне.

Узнагароджаны медалём «За доблесную працу» (1971).

Алесь
БЕЛЬСКИ

Тэатр юнага глядача запрашае

Беларускі Рэспубліканскі тэатр юнага глядача запрашае ў студзені на дзіцячыя і дарослыя пастаноўкі, якія праходзяць на сцэне Дома літаратара (вул. Фрунзэ, 5, г. Мінск).

Спектаклі для дзяцей

19 студзеня на сцэне спектакль-гульня на адну дзею «**Прыгоды Бібігона**» па аднайменным творы Карнея Чукоўскага.

Пастаноўка пройдзе на рускай мове і пачнецца а 11-й гадзіне (дазваляецца дзеткам ад 4 гадоў).

24 студзеня – фантазія на дзве дзеі «**Шытая лялька Рэ-гедзі Эн**» паводле п'есы «Звычайная лялька» Уільяма Гібсана. Пачатак а 18-й гадзіне (дазваляецца дзеткам ад 10 гадоў).

25 студзеня дзецям пакажуць сапраўдны пірацкі баявік «**Вясёлы Роджар**». Пірацкая каманда ну аніак не можа не шукаць скарбы. Дзве пірацкія каманды ну аніак не могуць не ваяваць. А што такое пірацкая вайна і пошукі скарбаў? Гэта ж прыгоды!

Пачатак спектакляў а 11-й і 14-й гадзінах (дазваляецца дзеткам ад 7 гадоў).

26 студзеня – казка-скамарошына «**Царэўна-жабка**» паводле аднайменнай рускай народнай казкі.

Колькі жабак скача па свеце? Шмат. Але ж толькі адна-адзіная – незвычайная майстрыха-чараўніца – прыскакала ў царства царэвіча Васі. А Вася ўзяў ды закахаўся ў жабку. І колькі яго не адгаворвалі, вырашыў з ёю ажаніцца. І, напэўна, усё б ціхамірна скончылася вяселлем, каб не Кашчэй, які таксама чароўную жабку ўпадабаў, і каб не Змей, які ў кожнай справе пільнуе свой інтарэс. Але толькі ад жабкі залежыць, чым казка скончыцца. Знаёмы сюжэт народнай казкі нават у сучасным увасабленні поўны гумару, чароўных пераўтварэнняў і мудрасці.

Пачатак а 11-й гадзіне (дазваляецца дзеткам ад 9 гадоў).

Спектаклі для дарослых

22 студзеня ўвазе глядачоў прапануюць спектакль «**Міхалава зямля**» – сцэнічны варыянт тэатра паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля».

Міхал, адметны герой «Новай зямлі», служыў лесніком і марыў прыдбаць уласны зямельны надзел. Ягоную мару падзяляў брат Антось. Абодва прыклалі шмат намаганняў, каб яе спраўдзіць: шукалі і даяваліся, вырашалі і ацэньвалі, дамаўляліся і таргаваліся. Нарэшце дзядзька Антось рушыў да Вільні – у зямельны банк па крэдыт. Зямельная справа стала вартай цэлага жыцця, і здавалася, ужо ніхто не мог перашкодзіць супольным намаганням братоў.

Пачатак а 19-й гадзіне (дазваляецца глядачам ад 14 гадоў).

23 студзеня – камедыя на дзве дзеі «**Аднакласнікі**».

Не магчыма не ўхапіцца за стрэльбу, калі, уключыўшыся ў розыгрыш, Павел раптоўна разумее, што каханая жонка здраджвае яму з сябрам – з якім ён, Павел, калісьці сядзеў за адною партай. І гэта не адзіны палюбоўнік жонкі. Усеагульнае шчасце праз смех і слёзы, безумоўна, вернецца. Але пакуль усё высветліцца, будзе стрэл, «труп», таямнічая незнаёмка і, вядома, каханне да першага погляду. Як у традыцыйнай камедыі становіцца. Глядзець на гэта з боку дужа смешна, але не дай Бог апынуцца на месцы любога з персанажаў спектакля!

Пачатак а 19-й гадзіне (дазваляецца наведнікам ад 18 гадоў).

28 студзеня ўвазе глядачоў прапануюць спектакль «**Мяшчанін у шляхецтве**» паводле твораў Жана Батыста Мольера.

Класічная п'еса Мольера распавядае пра небараку спадара Журдэна – заможнага мешчаніна, які шчыра марыць стаць сапраўдным арыстакратам. На гэтую думку яго падштурхоўвае каханне да высакароднай маркізы Дарымены. Дзеля гэтага Журдэн гатовы на самыя недарэчныя самадурствы. Але сям'я і акружэнне вырашаюць правучыць спадара Журдэна, «узводзячы» яго ў стан «мамамушы» – уяўнай турэцкай шляхты.

Пачатак а 19-й гадзіне (дазваляецца наведнікам ад 15 гадоў).

29 студзеня на сцэне карнавал «**Крыху пшчоты**» на дзве дзеі без антракту.

Жыхары дома састарэлых агаломшанья: пакахалі адно аднаго суседзі па карпусах, ды так, што і па начах не спяць, і мілююцца ва ўсіх на вачах! А неўзабаве адміністрацыя ладзіць для ўсіх сапраўдны карнавал: з танцамі, пацехамі і ўдзелам вядомых артыстаў! Як гэта перажыць, маючы за плячыма па семдзясят пражытых гадоў?

Пачатак а 19-й гадзіне (дазваляецца наведнікам ад 16 гадоў).

30 студзеня – смешная трагедыя на дзве дзеі «**Ліса і вінаград**» па аднайменнай п'есе Гільерма Фігейрэду.

Пачатак а 19-й гадзіне (дазваляецца наведнікам ад 16 гадоў).

31 студзеня разыграюць сцэнічны жарт «**Тарас на Парнасе**» паводле аднайменнай паэмы на дзве дзеі.

Пачатак а 19-й гадзіне (дазваляецца наведнікам ад 14 гадоў).

Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскіх тэлефонах:

адміністратар 398-04-44, каса 294-78-72.

Сустрэча на Радзіме

«Паэтычнай, блакітна-ясназорнай старонкай з'яўляецца карэліцкая і мірская, наднёманская і надушацкая зямля, дзе, здавалася б, нельга не быць паэтам, дзе хораша дыхаецца, мроіцца, кахаецца, пляецца. Тут – вароты Налібоцкай пушчы. Тут невялікая рачулачка Уша ўпадае ў паўнаводны Нёман, тут сіняе-сіняе неба, зялёны мурог і густыя ўзгоркавыя і нізінныя лясы. Тут здаўна хораша шануюць песню і слова». Так скажаў аднойчы пра сваю радзіму беларускі пісьменнік і вучоны Уладзімір Навумовіч, які нядаўна завітаў у Карэлічы на творчую сустрэчу з мясцовымі жыхарамі разам з іншымі шануючымі гасцямі з Мінска – пісьменнікамі і выкладчыкамі філалагічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта.

Напярэдадні наш зямляк, заслужаны работнік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, адзначыў свой 70-гадовы юбілей, таму імпрэза пачалася з віншаванняў. Цёплыя словы ў адрас юбіляра, які шмат гадоў працуе на слаўтай кафедре беларускай літаратуры філалагічнага факультэта БДУ, сказалі яго калегі: намеснік дэкана філалагічнага факультэта П. Навойчык, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры Т. Шамякіна, кандыдат філалагічных навук С. Шамякіна. Вучоныя адзначылі шматгранную дзейнасць У. Навумовіча пад час працы ў БДУ, яго выкладчыцкі талент, выдатнае валоданне словам, здольнасць зацікавіць аўдыторыю не толькі глыбокімі ведамі, але і сапраўдным акцёрскім майстэрствам.

«Уладзімір Аляксандравіч – гэта чалавек, які таленавіты ва ўсім: у навучы, у жыцці, у творчасці. Гэта чалавек-дыямант, які зьяе каштоўнымі гранямі. Асабіста для мяне ён стаў другім бацькам», – з удзячнасцю сказала пра свайго былога выкладчыка доктар філалагічных навук прафесар І. Казакова. Некалі яе, учарашнюю студэнтку, У. Навумовіч запрасіў на новую кафедру беларусказнаўства, якую ўзначальваў цягам дзесяці гадоў, дапамог зрабіць першы крок як выкладчыку, напярочыўшы, што стане яна доктарам навук, і гэта спраўдзілася. Гаварылі калегі і пра актыўную дзейнасць юбіляра па стварэнні Міжнароднай школы беларусістыкі, якая ўжо шмат гадоў садзейнічае папулярнаму беларускай мовы і культуры ў многіх краінах свету.

Да віншаванняў далучыўся старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў. Ён адзначыў, што Уладзімір Аляксандравіч – цудоўны чалавек, сонечны, шчыры і

чыўся старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў. Ён адзначыў, што Уладзімір Аляксандравіч – цудоўны чалавек, сонечны, шчыры і

У. Навумовіч

сціплы, а калі добра адчуваеш чалавека, калі з ім сябруеш, то хочацца пабываць на яго радзіме, пакланіцца зямлі, якая нарадзіла столькі слаўных сыноў. Міхась Паўлавіч зачытаў прывітальны адрас юбіляру ад творчага саюза, дзе адзначалася плённая літаратурная, навуковая і грамадская дзейнасць нястомнага прапагандыста роднай літаратуры, выдатнага вучонага-педагога, яркага публіцыста, пісьменніка, пярэакога належаць навуковыя і мастацкія кнігі ды шматлікія артыкулы. Не выпадкова У. Навумовічу была ўручана высокая ўзнагарода СПБ – медаль «За вялікі ўклад у літаратуру».

Павіншавалі юбіляра і землякі: супрацоўнікі Карэліцкага райвыканкама, цэнтральнай раённай бібліятэкі, раённага краязнаўчага музея, класны кіраўнік пісьменніка – заслужаны настаўнік

Беларусі П. Сачыўка. Уладзімір Аляксандравіч часты госць на карэліцкай зямлі. Ён неаднаразова ўдзельнічаў у Карэліцкіх краязнаўчых чытаннях, кожны раз заварожваючы залу сваімі эмацыйнымі і натхнёнымі прамовамі, бо выходзіў на сцэну не толькі дзеля таго, каб распавесці пра нешта цікавае, а каб літаральна праспяваць гімн любові матулі, роднай мове і сваёй старонцы.

Уладзімір Аляксандравіч сам задаваў узнёслы тон імпрэзе, натхнёна і артыстычна чытаючы вершы. Надзеўшы дзеля большай выразнасці марскую фуражку і пераўвасобіўшыся ненадоўга ў матроса Балтыйскага флоту, юбіляр завяршыў выступленне вершам беларускага паэта Аляся Гурло «Беларускаму ўніверсітэту». Твор былога марака, а затым супрацоўніка Інбелкульту, быў згублены, а пазней адшуканы і надрукаваны як пасланне ад вучоных і студэнтаў пачатку XX стагоддзя да сённяшняга пакалення.

Творчую сустрэчу, арганізаваную супрацоўнікамі раённай бібліятэкі, прадоўжылі выкладчыкі БДУ расказаў пра сваю навучальную ўстанову, балазе на сустрэчу прыйшлі вучні мясцовай школы, заўтрашнія студэнты, якіх навукоўцы пастараліся зацікавіць змястоўнымі выступленнямі, распавядаючы пра факультэт, што здаўна славіцца творчымі і таленавітымі выкладчыкамі, сярод якіх нямала пісьменнікаў. Шмат гадоў яны сеюць у душах сваіх выхаванцаў зерне любові да роднай мовы, літаратуры і культуры ды ўсіх нас вучаць любіць Беларусь.

Імпрэзу ажывілі і ўпрыгожылі песні ў выкананні жонкі юбіляра Людмілы Арсеньевы, салісткі народнага ансамбля БДУ «Родніца», і выступленне народнай вальскальнай групы Карэліцкай дзіцячай школы мастацтваў «Віланэла». Аматараў паэзіі зацікавілі вершы М. Пазнякова ў аўтарскім выкананні.

У фае школы мастацтваў, дзе адбывалася падзея, гасці змаглі пазнаёміцца з выстаўкай, прысвечанай юбіляру, падрыхтаванай супрацоўнікамі раённых музея і бібліятэкі.

Сустрэча з таленавітымі людзьмі пакінула надзвычай яркае і светлае ўражанне, дала натхненне тым, хто здольны тварыць, шанаваць свой край і рабіць яго яшчэ больш прыгожым.

Святлана КОШУР,
старшы навуковы
супрацоўнік
Карэліцкага раённага
краязнаўчага музея

**(Працяг.
Пачатак на стар. 2)**

Цяпер майстры-байцы могуць вельмі хутка спарадкаваць і разабраць кабана, нават за 2–3 гадзіны. А даўней не спяшаліся. Я памятаю карцінку з ранняга дзяцінства, як і кожны са сваёй радзімы, бо гадоў 50 таму смела можна было казаць, што ўсе мы з вёскі. А хутар майго дзеда Ліхабалоццы на Глыбоччыне з'яўляецца тым родным куточкам, які калісьці ўваходзіў у Дзісенскі павет Віленскай губерні. Памятаю свайго дзеда Капрука, які камандаваў усім працэсам. Загадзя, з начы, здымаліся і мыліся драўляныя дзверы з хлёўчыка, на якіх будзе разбірацца туша. Да рання, калі яшчэ было цёмна, нацягвалі вады са студні, палілі ў печы, у вялікіх гаршках грэлі ваду. Раніцай прыходзіў баец і памагатыя.

Каб мяса і сала былі смачнымі і мяккімі, трэба было не спудзіць парсюка і зрабіць справу раптоўна. Таму перад тым, як калоць, баец адзін на адзін далікатна знаёміўся з кабаном, нібы з жанчынай. Калі трымалі пару, гаспадар паказваў байцу, каго трэба калоць.

Баец заходзіў у хлёў, чухаў кабана за вухам, абавязкова мілагучна з ім, Васькам, размаўляў. Калі ў кароў і коней былі свае асобныя імёны, то ўсіх кабаноў чамусьці звалі Васькамі. Трэба было падгадаць так, каб і кабан доўга не мучыўся, не вішчэў болей за хвіліну. Найпершай прыкметай, што кабан доўга не будзе вішчэць, была адсутнасць кабет пры гэтай падзеі. Байцу патрэбна было, каб гаспадыня не толькі нічога не сказала «пад руку», але нават і не глядзела, і не стаяла дзе побач.

У вёсках на Аршаншчыне гаспадыня нават сыходзіла нібы па справе да суседкі. На Віленшчыне (куды ўваходзіць і Вілейшчына) усе жанчыны заходзілі ў хату, бо лічылася, калі гаспадыня, ды ўвогуле жанчыны, пачынаюць шкадаваць, то кабан успрымае энергетычную падпітку і пачынае надта доўга мучыцца.

Спачатку вырашалі, што рабіць з кабаном – калоць або рэзаць. Звычайна рэзалі кабана на продаж, каб выпусціць усю кроў, каб мяса было святлейшае, тады яго лепш куплялі на кірмашы.

Баец звычайна выбіраў сваю свайку ці швайку (чужаца нямецкае «швайн» – свіння). Перад тым, як ткнуць свайкай, баец пра сябе мармытаў нейкі загаворці малітву. Калі кабан пераставаў вішчэць, мужчыны заходзілі ў дом і выпівалі. Налівала і падносіла кілішак гаспадыня. А хто-небудзь заставаўся глядзець за кабаном. Вялікай абразай для майстэрства байца было, калі кабан уставаў пасля першай чаркі. А быў аднойчы ў суседняй вёсцы выпадак, калі ніхто не застаўся для нагляду, а кабан «аджыў». Вярнуліся пасля першай – а парсючка няма, зляцеў! Пасля гэтага выпадку вепрука заўсёды прывязвалі вяроўкай за заднюю нагу да ігрушы. Байца таго больш ніколі нікуды не звалі, выпадак гэты не забыўся ў навакольных вёсках, так і застаўся з ім на дзесяцігоддзі, да канца жыцця. Калі б дзе ні ўспаміналі яго, дык казалі: «А, гэта той, што кабана ўпусціў...». Цяпер не п'юць і адразу пераходзяць да другога этапу раздзелкі кабана, але даўней было менавіта гэта.

Памятаю, як яшчэ больш па традыцыі, чым для патрэбы, выдзіралі шчаціну са спіны (з бакоў яна была мяккая, малая і не выдзіралася). Выдзіралі хто «жалезнай» шчоткай, хто з дапамогай калочка, у які быў убіты цвік і сагнуты на канцы кручком, ці спецыяльнай прыспасобай – кобай, зробленай у кузні з жалезнага прэнта ў мезенец таўшчы-

Як свежавалі Каляднага вепрука

ней і ў выглядзе калаўрота з разьбой, на які накручвалася шчаціна. Скрутак складваўся ў драўляную скрыначку. Былі і драўляныя прыспасобы з пад'ялоўца ў выглядзе відэльца. Шчацінай падшывалі запяці ў валёнках, рабілі шчоткі, пэндзлі і круглыя шчоткі-расчоскі.

А калісь, пры Польшчы, гэтая сыравіна вельмі цанілася: за дэку, 10 грамаў, (скрутак у палец таўшчыней) давалі злоты ці кручок гарэлкі. Старэйшыя расказвалі, як жулікі, што аціраліся каля рынка ў мястэчку Куранец, «куранецкія

Студзень як час рытуалу забойства свінні на гравюры А. Тарасевіча (XVII ст.)

ворчыкі» (чамусьці іх звалі па аналогіі з самым знакамітым куранецкім яўрэем Ворчыкам), нават падыходзілі да людзей, якія прадавалі жывых кабаноў на кірмашы і жыўцом вырывалі шчаціну з загрыўка. Калі кабан быў вельмі касматы, то яго спачатку куплялі, вырывалі з загрыўка ўсю шчаціну і потым бедака перапрадавалі на жывую вагу амаль за тыя ж грошы. Стаяў страшэнны візгат, але сяняне баяліся скардзіцца паліцыянту на жулікаў, бо тыя маглі адбіць пакупніка, наўмысна кажучы, што кабан хварэе на крупчак (трыхінелёз). Ну і, вядома, яўрэі ведалі, дзе колюць кабана для «сэбэ», і акурат пад'язджалі амаль на кожны хутар і скуплялі шчаціну на месцы зусім за бясцэннак – 5 грошай за дэку, ды і то тыя грошы зноў вярталіся ім: дзеці адразу ж куплялі за іх цукеркі. Бацькі не пярэчылі і нават чакалі яўрэяў, бо такім чынам прывучалі дзяцей да працы – гэта была звычайна найпершая ў жыцці дзяцей праца, з якой атрымліваліся рэальныя наяўныя грошы. І таму на Каляды ў дадатак далучалася радасць дзіцяці самастойна зарабіць: самому надзерці той шчаціны і атрымаць грошыкі на цукеркі ў свае рукі. А цукеркі можна было пакаштаваць толькі зрэдку, на самыя вялікія святы – Каляды ды Вялікдзень, ды яшчэ на кірмашы на мясцовым фэсце.

Але вернемся да працэсу смалення кабана. У разз'яўленую ляпу кабану клалі спецыяльныя, загадзя прыгатаваныя камені, каб не апаліць кішкі і даваць выхад паветру ў час смалення.

Цяпер найболей смаляць з дапамогай газу ці бензінавай машыны. А даўней абсмалявалі кулём саломы. Спачатку кабана паварочвалі на два бярны, на жывот, абкладалі ўсю тушу ахапкамі простаі мятай саломы (звычайна двое резгін) і падпальвалі. Потым, як салома загарыцца, кабана кулялі на бок, звязвалі ногі, уздоўж прасоўвалі жэр-

дку і падымалі на казлы, а знізу раскладалі вогнішча. Але найбольш кабана, які ляжаў на бруху паміж двух бярвенняў, смалілі грамадой ужо перавязанымі ўпоперак стосамі-пучкамі раўнаванай саломы (са снапа) таўшчыней з аглоблю ці прыспасобай з вядра са спецыяльнай ручкай, прыкляпанай збоку. У гэтым вядры замест дна была ўстаўленая металічная сетка, на якую стоць укладаліся высушаныя кароткія паленцы з цвёрдага дрэва, якія добра тлелі без полымя, іскры і давалі добры жар. Салома, добра сціснутая ў пучкі, таксама не гарэла полымем, а тлела, даючы патрэбны жар. Калі стварылі калгасы і навучылі не шкадаваць дабро, то для смалення кралі снапы з нетрапагна ільну – так было смаліць лепш, чым саломай, бо лён доўга тлее, даючы вельмі моцны жар. За гэта шкодніцтва можна было атрымаць гадоў з дзесяць турмы, але ўсе так рабілі і запрашалі на «пагалоўшчыну» толькі надзейных суседзяў і верных родзічаў, якія маглі трымаць язык за зубамі.

Пасля смалення скуру абскрабалі ад чорных вугалькоў нагару, попелу і сажы. Смаленне далей ішло моцна нагрэтым металам. У непадалёк раскладзеным вогнішчы награвалі да бела спецыяльны жалезны інструмент, які зваўся на рог. Яго з вогнішча даставалі кавальскімі абцугамі і праводзілі павольна ўздоўж тулава. Скура аж смылела дымам, з'яўляўся пах печанага. Калі ў гаспадара не было кавальскіх абцугоў, то ў кастры накалялі з аднаго канца ламы, металічныя восі і таксама смалілі жалезам. Потым зноў саскрабалі чорнае нажамі і палівалі цёплай вадой (дзе-нідзе ў Налібоцкай пушчы і на Смаргоншчыне нават варам, лічылася, што скрут у сале будзе мякчэйшым), абкладвалі саломай ці анучкамі, фуфайкамі, каб даць упрэць і размягчыцца нагару. Пра гэтую аперацыю трапна казалі: «Каб кабан адпацеў» – і толькі потым, праз чвэрць гадзіны, шкрэблі касой і вялікімі вострымі, як брытва, нажамі, як быццам галілі, каб на скураце нідзе не засталася шчаціны. Гэта была цяжкая праца, якая патрабавала ўмення, спрыту, каб не было парэзаў, каб скрут быў гладкі, як яйка, і каб усё зрабіць хутчэй. Каб не згінацца, кабана нават на 200 кіляў падымалі на дзверцах ці драбіне на казлы ці на дзве лавы. Хаця найчасцей кабана скаблілі і абмывалі на дзверцах на зямлі (мусіць, даўней у людзей не балелі спіны).

Пасля таго, як завяршалася скабленне і абмыванне, нажом рабіўся на чыстай бела тушы трохі вышэй грудзіны, паміж распятых пярэдніх ног, на гарляку крыж. Баец казаў: «З Богам і ў добры час» – і пачынаўся трэці этап раздзелкі.

Калісьці даўней, а потым толькі ў вялікія марозы, абсмаленага і памытага бялюткага кабана на драбіне адносілі ў хату і клалі на шырокую лаву ці ўслоны, абавязкова галавой у кут, і толькі тады

рабілі крыж. Пасля таго, як зробіць крыж, найперш адразалі саскі ў свінні (а ў Налібоцкай пушчы і ў кабана, а ў Плісе, што каля Смалявічаў ды ў Ліхабалоцках дык і кончык хваста), неслі іх назад у хлёў і кідалі «ў гнёзды» (ці «берлаг»), каб не звялося племя.

Найперш ад тулава аддзяляліся ножкі і галаваі, бо з галавы рабілася галоўная страва на Каляды. Баец пытаўся ў гаспадыні, як адразаць галаву: ці адразу за вушамі, ці трохі з ашыйкам. А ножкі (капыты) дазваляў адразаць найбольш смелым хлапчукам. Той, хто адрэжа, меў права ўзяць сабе потым, як звараць, трафей – костачку ад ножкі, з якой рабілася з дапамогай ніткі музычная цацачка – «вуржалка».

Галаву звычайна закопвалі ў бялюткі снег лычам уверх: снег лепш за ўсё адцягваў кроў (лічылася, што вадой так чысценька не адмыеш). Потым ад галавы адразалася частка вуша, якое кролі на нешырокія палосы. Гэта была самая першая страва – ахвочыя закусвалі менавіта гэтымі падсмаленымі вушамі. Некаторыя з байцоў таксама закусвалі і хвастом, кажучы, што ён смачнейшы, чым вуша. Ад гэтай традыцыйнай каляднай стравы, відаць, і нарадзілася прымаўка: пра байцоў у Крывым сяле казалі, што «пайшоў на вушы», а «вярнуўся на вушах», хаця ў суседняй Рабуні таксама маглі жартам казаць: пайшоў на печань» (цікава, што печань і нават сала даўней таксама каштавалі сырымі і яшчэ цёплымі).

Ніжняя сківіца (санкі) разам з языком, частка шчакавіны засольваліся ў расоле і захоўваліся аж да Пасхі. Дарэчы, у Быстрыцы і Малых Свіранах, што стаяць на беразе Вялікі, ножкі кабана і цяпер захоўваюць аж да шосніка, а лыч захоўваюць і гатуюць на дзевятнік. Дарэчы, вельмі паважаны амулет, пра які я даведаўся на Дзісеншчыне, вырабляўся з храшча (носавай перагародкі), што знаходзіцца ў лычы. Гэтая пласцінка высушвалася і насілася з сабой у капшуку ці кашальку або так у кішэні. Яна паважалася лазаходцамі, скарбашукальнікамі і проста аматарамі збору грыбоў, бо вельмі дапамагала ў пошуках.

Найбольш галавізна ішла на прыгатаванне галоўных калядных страву: адцісканкі ці квашаніны. А яшчэ галавізну варылі цалкам і ставілі на стол менавіта на першы дзень Калядаў. Але цяпер для квашаніны адразаецца лыч, вушы і шчакавіна.

Далей, калі кабан быў амаль разабраны, з ашыйніка на патэльнію адразалі сала, смажылі мазгі.

Ножкі, вушы, хвост і лыч звязвалі разам і падвешвалі ў клеці пад бэльку, каб потым прыгатаваць квашаніну на калядны стол.

Пасля выразалася прамавугольнікам грудзіна. З грудзіны сала з мясам аддзялялася адразу ад косткі і гэты кавалак аддавалі ў хату для трэцяй стравы на патэльні. Многія лічаць, што смажаная парная грудзінка самая смачная страва: сала абавязкова мяжуецца праслойкай далікатнага мяска.

Кроў таксама астуджалі ў снезе (частку пакідалі ў вадкім стане, падсаліўшы, каб можна было назаўтра наліць каўбасы). Кроў была першай стравой сыраядзення, але ж з крыві таксама абавязкова рабілі тонкія бліны з кроўю, мукой і цыбуляй. У вёсцы Сенішча, што стаяла некалі амаль на беразе Вялікі, рабілі адзін вялікі тоўсты блін на ўсю патэльнію. Называлі іх дзе-нідзе «цыганы». Самым смачным у ім быў кавалак згустка крыві. Гэтыя згусткі падабаліся як дарослым, так і дзецям.

Міхал МІХАЛЕВІЧ

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Чаму першы ў Еўропе Вянок Вянкоў санетаў прысвечаны Анатолю Сербантовічу

У 1991 годзе выдатны беларускі паэт Змітрак Марозаў выдаў вянок вянкоў санетаў «Апакаліпсіс душы», на стварэнне якога спатрэбілася некалькі гадоў упартай працы. У 1997 годзе выйшла другое выданне гэтай кнігі, таксама на беларускай мове. А ў 2013 годзе гэты твор пабачыў свет на рускай мове ў цудоўным перакладзе Андрэя Цяўлоўскага і ўключаны ў зборнік «Змітрак Морозов. Материнской молитвенной речью...» (Минск, издательство «Четыре четверти»). На тытуле пазначана: «Светлай памяці Анатоля Сербантовіча прысвячаю». А гэта ж унікальны твор, першы такога жанру як у літаратуры рэспублік былога Савецкага Саюза, так і Еўропы, што пацверджана ў дзясятым томе 18-томнай «Беларускай энцыклапедыі».

Мяне вельмі зацікавіла: а чаму прысвечэнне менавіта нашаму земляку? Пры нагодзе

спытаў пра гэта ў самага Змітрака Марозава. Ён ахвотна і дакладна патлумачыў: «Анатоль таленавіты паэт. Ён добра ведаў псіхалогію вясковых людзей, тонка адчуваў прыроду, ствараў вельмі вобразныя вершы і даў працяг жыццю санетам. Ён нават паставіў перад сабой задачу – напісаць вянок вянкоў санетаў, гэта значыць пятнаццаць вянкоў. Чаго не рабілі да яго. Але паспеў зрабіць толькі тры. На астатнія не хапіла жыцця. І калі я ў 1989–1990 гадах следам за ім стаў ствараць санеты, то падумаў зрабіць нібы працяг яго велічнай задумкі: не паспеў зрабіць ты – зраблю я. Таму і прысвечэнне на яго імя».

І мы, шклоўцы (адкуль родам і я), павінныя гэтым ганарыцца!

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ,
г. Магілёў

Летапіс змагання паэта

Да 100-годдзя з дня нараджэння Валянціна Таўлая

Уздоўж

1. «Зіма, зіма. Бы ў цвече ліпа, // У белым снезе ўся ...». З верша П. Глебкі «Студзень». 3. «Толькі аднаго адкінуць нельга: // шліфаваў ..., як сталь звяна». З верша В. Таўлая «Аб маіх вершах». 5. «Не дачакаецца ніякая вясна, // ... расплываецца ў чыстым полі». З верша паэта «Гэта ўсё – знаёмыя шляхі». 9. Беларуская сялянска-рабочая Арганізацыя працоўных, у якую ўваходзіла ўся сям'я паэта: ён сам, бацька Павел Дзям'янавіч – чыгуначнік, які ў час вайны загінуў у Асвенцыме, маці паэта Марыя Антоўна, якая памерла, калі будучы паэт быў зусім малы. 11. Назва вучнёўскага часопіса віленскай гімназіі, дзе ўпершыню была надрукаваная паэма В. Таўлая «Непераможныя». 12. Пакаранне зняволеннем; «прывабнасць» яе барацьбіт, змагар В. Таўлай зведаў у поўнай меры як ад польскіх уладаў, так і ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

15. Студзень хаты студзіць – ... гаспадароў будзіць (прык.). 16. «... працы». Віленская газета, у якой друкаваліся раннія вершы В. Таўлая. 18. Вялікі гармонік. 19. Чаравікі для гульні ў футбол. 21. «Будзе ... звінец жаўруком, пралетаючы далеч». З верша паэта «Таварышу маёй вясны». 22. Казацкі афіцэрскі чын. 23. Аркадзь Народны паэт Беларусі, які быў адкрывальнікам значнасці таленту В. Таўлая і называў яго творы «агністым летапісам змагання»; сёлета ў лютым Аркадзю ..., як і В. Таўлая, спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння. 27. ... – дасужы, ды не дужы (прык.). 28. «І тужылі тую магіл і краін // па табе, залатая ... перамогі». З верша В. Таўлая «Ранак перамогі». 29. «Снег – як свята. Як праісціна. // Зорак свежая ...». З верша Н. Аксёнчык «Выпаў снег».

Упоперак

1. Найстарэйшая газета Беларусі, у якой В. Таўлай пра-

цаваў у 1930–1932 гг. 2. Маці багоў. 4. Лятучыя прадукты гарэння; па ... ад запаленай лучыны меркавалі, адкуль вясной трэба чакаць пчаліных раёў. 6. Шостая нота музычнай гамы. 7. Паўлюк Адзін з псеўданімаў В. Таўлая. 8. Глыбокая павага. 10. Той, хто займаецца публіцыстычнай дзейнасцю; ім быў паэт, перакладчык, крытык, ... В. Таўлай. 13. «Перадай ... сасне – // Немцам будзе блага: // Не задрэмле, не засне // Партызанскі лагер». З верша паэта «Хлопцы». 14. Індыдуум. 17. Янка Народны паэт Беларусі, які ўсё жыццё быў самым любімым паэтам В. Таўлая. 20. Найстарэйшы часопіс Беларусі, у якім была змешчаная «Аповесць пра Таўлая» пісьменніка У. Калесніка. 24. Паўднёвая травяністая расліна з багатымі на крухмал клубнямі. 25. Старадаўняя назва літары «а». 26. Вязкі асадак на дне вадаёмаў.

Складу
Лявон ЦЕЛЕШ

Аўтарскае першаслоўе

Мае знаёмыя, каму я даваў чытаць «Лексікон», пабольшасці казалі, што задумка нядрэнная. Але былі і крытыкі. Прычым, з навуковым падыходам: маўляў, гэта ніякі не лексікон, а нейкія міні-мемуары. А значыць і навуковай каштоўнасці не мае, і няма чаго тлуміць галаву людзям, гэта тваё асабістае. Яно можа і так, але словы гэтыя існавалі і дагэтуль жывуць у мове старых людзей, якія і цяпер насяляюць Аўсюкова і навакольныя вёскі.

Я не прэтэндую на навуковую каштоўнасць. І цалкам згодны, што ёсць тут мемуарнае адценне. А як жа без яго? Кожнае слова маёй вясковай гаворкі – гэта ўспамін аб нейкай падзеі, эпізодзе вясковага жыцця. А напісаць проста, скажам, БАГАН – дрыгва, багна, і болей нічога, дык гэта будзе сапраўдны лексікон для аматара. Нам у школе ўсе мазгі прадзяўблі тым, што самым улюбёным заняткам у Маркса было калупацца ў слоўніках. Але ці шмат сярод нас такіх пераемнікаў?

Былі выказванні і болей рэзкія: ты, маўляў, тут трасянку прапагандуеш, толькі замінаеш развіццю мовы. Гэта казалі адносна маладыя людзі, якія ніколі не чулі жывой мовы, або, як казалі ў нас, жывой чапалы не бачылі. Нікому не ўкрыўду. Вы са сваёй чыстай літаратурнай мовай нідзе не будзеце сваімі. А я, прыязджаючы на Аўсюкова, «гаварю» на сваёй гаворцы, і мяне адразу прызнаюць за свайго.

Тое ж самае можна сказаць і пра іншыя гаворкі Беларусі. Чарпаючы з гэтых, на жаль, ужо абмялелых крыніцаў толькі і можна развіваць мову. Дый наогул, на свеце няма ва ўжытку чыстых жывых моваў. У Лондане прамаўляюць зусім не так, як у Бірмінгеме, а на Берасцейшчыне – не так, як на Полаччыне. Але гэтыя часцінкі нашай мовы сыходзяць разам са старымі людзьмі. І мой «Аўсюкоўскі лексікон» – толькі спроба зберагчы хаця б часцінку нашай Беларусі!

Я ўпэўнены, што яшчэ шмат людзей змогуць зрабіць нешта падобнае. І гэта будзе найлепшы адказ усім, прама скажам, ворагам нашай мовы, гісторыі і культуры.

Вёска Аўсюкова, Расонскі раён, Віцебскай – былой Полацкай – вобласці. Цяпер яе няма нават на карце, як няма і ў спісе паштовых індэксаў. Але пакуль вёска жывая. Стала там жыве чалавек сем вельмі пажылых людзей.

Прыкладны арэал гаворкі: вёскі Астраценкі, Аўсюкова, Бухава, Галубова, Гарбачэва, Грышына (мясц. вымаўленне: Грышына), Дудкі, Жары, Забор'е (мясц. вымаўленне: Забор'я), Залабаіца, Залешчанка, Заўшча, Краснаполле, Крашуты (мясц. вымаўленне: Крешуты), Лацці, Латышы, Мамолі, Навасельцы, Ніўё, Ножніцы, Папоўка (суч. Азёрная), Перавоз (мясц. вымаўленне: Перявоз), Рэпішча (мясц. вымаўленне: Репішча, не існуе), Старына (мясц. вымаўленне: Старіна), Тапары, Шарстова.

Словы падаюцца ў напісанні, якое болей ці меней адпавядае мясцоваму прамаўленню. Да адмысловай транскрыпцыі не прыбягаем дзеля таго, што яна незразумелая для чалавека, які не мае спецыяльнай моўнай або філалагічнай адукацыі.

Адметнымі рысамі нашай аўсюкоўскай гаворкі былі:

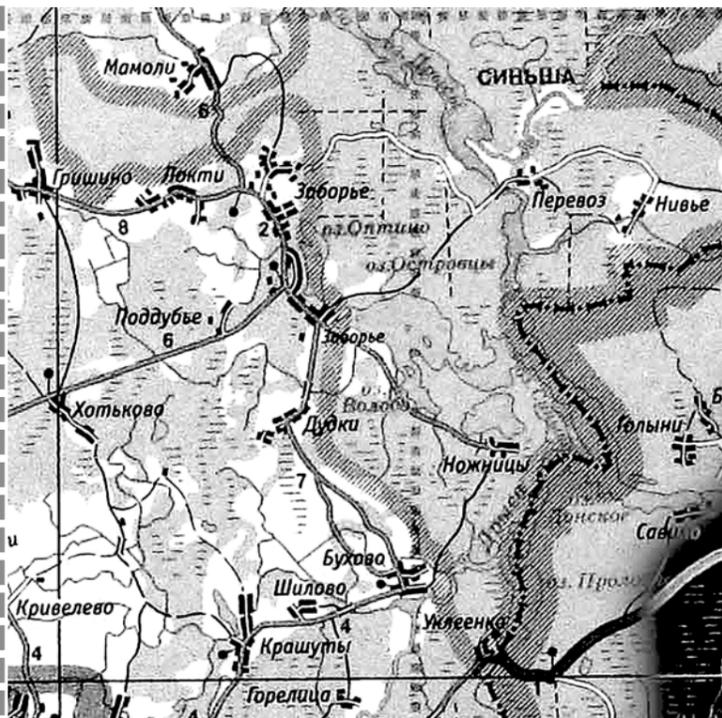
- 1) мяккае р:
– Прыехаў! Нуй ці многа чаго ты паймаў?
– Што ты мяне адным макарёнам корьміш! Надаела. Зварі яшчо што-нібуць!
– Ня сyp многа сахарю ў чай, ты не ў гасьцях!
– А ва ету фатаграфію я ў рямку – і на сьцяну.
- 2) поўныя прыметнікі і займеннікі:
– Чу які сьмешны!
– І куды ты пресься? Паглядзі, які бальшы дошч валіць!
– Ну і нясі адзін, калі ты такі дужый!
3) поўныя дзеясловы ў трэцяй асобе адзіночнага ліку:
– Во напіўся! ідзець і пьець, і плюець ён на ўсё.
– Ні нада на яго сваріцца. Ён добры работаіць.
– Ні плач! Дзядуля паедзіць у Расоны і табе пячэньня прывязець.
– У школе ён ня быў, патаму што хвареіць.
4) усечаныя творныя склоны множнага ліку:
– Ты тут кулакам не махай. У нас і луччыя махалы ёсць!
– Бабы сваім языкам усё ўсюдых паразьнясуць!
– Ні малінькій! Пара сваім ножкам хадзіць!

(Працяг на стар. 8)

1 У артыкуле захаваныя словы і выразы, уласцівыя радзіме аўтара. – Рэд.

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

5) пераход О ды А ў некаторых пазіцыях на У:
 – Ты ўжо еў?
 – Не йшчы.
 – А твой пупаша вун сядзіць. Мумаша йшчы ні пріехала, дык ён гарелку й смокчыць.
 – Дзе ўсі?
 – А на йгрішча пупашлі.

Частка 1. Некаторыя назвы мясцінаў

Азёркі – два маленькія азёрцы. Іх называлі Большае і Меньшае. Прычым Большае было значна меншае па памеру, чым Меньшае. На «навуковым алімпіе» доўга не гадалі, патлумачылі гэты парадокс дурасцю «дзеравеньшчыны». А на самой справе Большае азёрка некалі было вялікім возерам, але з цягам часу зарасло і стала маленькім. Гэта пацвярджаецца тым, што яно аточанае дрыгвой і зыбікімі імхамі, што стварыліся на працягу вякоў. Але што да таго «алімпійцам»? Яны не надта пакуталі і далі азёркам «арыгінальныя» назвы Белае і Чорнае!

Антоніў востраў – самая вялікая выспа на возеры Вопціна. Стромкая гара, пакрытая сасновым борам. Возера з лёгкай рукі тых жа навуковых «алімпійцаў» зараз на картах пішуць Опціна.

Баган – невялікая балацінка на ўскраіне Аўсюкова. Цяпер там усё зарасло густым хмызняком.

Баканова гара – невысокая гарушка пасярод Аўсюкова. Некалі здавалася такой высокай і стромкай. І так страшна было кідацца ўніз на лыжах! Зараз яна стала маленькай і зараслай сасновікам. Ёсць яшчэ адна назва ў ваколіцы, звязаная з імем Бакана – вёска Баканіха паміж Шарстовам і Навасельцамі. У вайну яе спалілі разам з людзьмі латышскія эсэсаўцы пад час адной з карных экспедыцый. Пасля вайны не адраджалася. А хто такі Бакан, у нас не ведалі.

Буезд – лясістая мясцовасць побач з Пелікай. Паходжанне назвы невядомае. Магчыма, нейкае фінскае ці балцкае слова. Калі ўлічыць, што ў фінскай мове няма гуку «б» і звонкага «з», то можна меркаваць, што гэта фінскае слова ruisto – лясны зараснік, сучасн. парк, тады становіцца ўсё зразумелым. Назва зберагла памяць аб старажытных насельніках.

Валоўня – было чыстае поле на паўночным канцы возера Вопціна паміж Аўсюковам і Забор'ем. Валоўня – адмысловы хлеў для валоў. Там некалі даўно пасвілі і трымалі валоў. Месца і захавала такую назву. Але валоў ні ў Забор'і, ні на Аўсюкове я не памятаю. Быў толькі адзін вол у калгасе (50-я гады XX ст.).

Вопціна – возера каля Забор'я. Цяпер на картах пішацца Опціна. З якога дуба веце? У нас яго ніколі не называлі Опціным. Але якое каму дзела да таго, як гаварыць «дзеравеньшчына»? Ёсць у брацкага народа ОПТИНА ПУСТЫНЬ, а мы чым горшыя? І ў нас ёсць Опціна возера! Так ці то ад пагарды да нас, ці то ад паталагічнага братэрскага пачуцця нашае Вопціна стала Опціным. На возеры шмат маленькіх выспаў. Самая вялікая – Антоніў востраў. Самая маленькая – Астравок насупраць Купальні.

(Працяг будзе)

Галіна ЗАГУРСКАЯ

**Незвычайнае
пераднавагоддзе**

Хоць на дварэ ўжо
 а ў лузе пасвіцца жывёла:
 авечкі ладзяць карагод,
 і конік шчыпле
 новы год,
 нешта квола.

Стаіць задумлівы лязняк,
 бо ён таксама у заблудзе –
 не зразумее ён ніяк:
 зіма ці будзе, ці не будзе.

Прымоўкла вёска
 нас ветлай цішай сустракае,
 ну і варона над страхой
 сваім «кар-кар» гасцей вітае.

Старэе вёсачка мая –
 ад гэтага зайсёды сумна,
 і ўсё ж сюды спяшаю я,
 да хат старых
 і скрушных гумнаў.

Зімовы пейзаж ад Галіны ЗАГУРСКАЙ

**Малая краязнаўчая
энцыклапедыя**

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МУТНІК – традыцыйная рыбалоўная снасць тыпу невада для лоўлі рыбы (пераважна яршоў) на вялікіх глыбінях. Лакальная назва ершавік. Меў куль (даўжынёй каля 4–5 м) і 2 крылы (каля 10 м). Аснашчалі грузіламі і паплаўкамі так, каб датыкаўся да дна. Ад крылаў адыходзілі доўгія вяроўкі (каля 200 м), на якія прывязваліся кавалкі сетак, анучы, галле, пучкі саломы, сена, што муцілі ваду пры падцягванні снасці да лодак або да берага. Каламуць накіроўвала рыбу да крылаў, а затым і ў куль. М. рыбацкі ў асноўным на Паазер'і.

МЭБЛЯ (франц. meuble ад лац. mobilis рухомы) – адзін з відаў абсталявання памяш-

канняў, а таксама транспарту, зонаў адпачынку і інш. Актыўна ўдзельнічае ў мастацкай арганізацыі інтэр'ера, прызначаная захоўваць рэчы, служыць апорай цела чалавека пры выкананні ім побытавых або працоўных функцыяў. Падзяляецца на побытавую (для жылых памяшканняў) і спецыяльную (тэатральную, бібліятэчную, музейную, медыцынскую, школьную і інш.).

Мэбля аб'ядноўвае функцыянальныя, канструкцыйныя і эстэтычныя асновы, як і архітэктура звязаная з мастацкімі стылямі, тэхнічным узроўнем і характарам вытворчасці, адлюстроўвае сацыяльна-

Сакрэтнік (XVIII ст.)

XVI стст. мэбля палацаў і замкаў была масіўнай, простых прысадзістых формаў, аздобленая нізкарэльефнай разьбой геаметрычнага і расліннага характару, металічнай акоўкай, танавалі яе ў цёмна-карычневы колер, паліравалі. У XVII – XVIII стст. пад уплывам стылю барока яна набыла больш вытанчаныя, адмысловыя формы, аздаблялася высокарэльефнай і ажурнай разьбой расліннага характару, размалёўкай. У многіх гарадах Беларусі працавалі цэхі майстроў-мэбелшчыкаў.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Крэслы (пач. XVII ст.)